

PSYCHOLOGY

Детермінанти розвитку конкурентоспроможності в професіогенезі особистості

М. С. Корольчук, В. Ю. Жовнер

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Paper received 03.03.2016; Accepted for publication 15.03.2016.

Анотація. У статті представлено результати аналізу вітчизняних наукових джерел, що дає змогу на теоретичному рівні визначити основні групи чинників, які детермінують інтегральний простір конкурентоспроможності особистості. У цьому напрямі, в першу чергу, виокремлено зовнішні об'єктивні чинники, які зумовлені -макро і мікроекономічними проблемами, соціально-економічною ситуацією, інформаційним та матеріально-технічним рівнем, а також зовнішні чинники організаційного змісту – об'єкт-суб'єктні які зумовлені системою і організацією професійного процесу, якістю управління, професіоналізмом, іміджем керівника та професії; певними стереотипами професійної поведінки в організації.

Автори визначають інтегральний простір конкурентоспроможності фахівця як функціональне, динамічне утворення активної суб'єкт-об'єктної взаємодії природи-суспільства-людини, що визначає ресурсні можливості людини у розвитку, завдяки впливу зовнішніх і внутрішніх детермінант, вікових і професійних характеристик, які на кожному етапі професіогенезу під впливом таких рушійних сил як самоорганізація та самоактуалізація, призводить до подальшої самомотивації, оновлення цілей і мети, нових соціально-професійних, духовних цінностей, подальшого саморозвитку особистості в професійному зростанні.

Ключові слова: детермінанти, розвиток, конкурентоспроможність, професіогенез, особистість.

Вступ. У контексті мети і завдань нашого дослідження введення поняття інтегрального простору конкурентоспроможності (ШКСП) фахівця в процесі професійного розвитку, що дало змогу об'єднати різнобічні його рушійні сили, зовнішніх і внутрішніх детермінантів: психологічні, біологічні, соціальні, організаційні, природничі, економічні, професійні компоненти розвитку конкурентоспроможності які взаємодіють в часі та зумовлюють рівень (інтегрального простору конкурентоспроможності) фахівця. Узагальнення і упорядкування здійснюється для розв'язання наукового завдання на підставі визначення змісту складових окремих компонентів, що детермінують і зумовлюють адекватну взаємодію один з одним.[2,3,4]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних вітчизняних наукових джерел показав, що змістовне тлумачення терміну “простір” традиційно використовується в природничих науках, а в гуманітарних дослідженнях “простір” розглядається як суб'єкт-об'єктна взаємодія природи, суспільної людини або ж як духовної складової життя людини. Просторові уявлення на перших етапах в психології теж відтворювали суб'єкт-об'єктну взаємодію людини, а в подальшому стало розглядатись, як середовище, що зумовлює взаємодію людей. Представлені вітчизняні дослідники в психології, характеризуючи різноманітні явища, процесів, детермінант становлення особистості, неодноразово підкреслювали полідетермінантність та гетерохронність розвитку індивідуального простору особистості. (Л. Виготський, В. Зінченко, Л. Карамушка, Г. Костюк, А. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн, М. Савчин).

Використовуючи поняття “простір” для аналізу розвитку особистості одні вчені вживають такі терміни як “формування плану життя” (А. Адлер); етап “росту” (Д. Сьюпер); “образ світу і духовна біографія” (Б. Лівехуд); “життєві сценарії” (Е. Бьорн) або ж “простір дитинства” (Д. Фельдштейн). Інші автори розглядають “освітній простір”, як частину соціаль-

ного простору людини, в якому реалізується освітня діяльність (Л. Карамушка, С. Максименко.) [1,2,3,6,8]

Мета статті. Здійснити аналіз вітчизняних наукових джерел і визначити детермінанти розвитку конкурентоспроможності в професіогенезі особистості.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. На підставі аналізу літератури і особистих досліджень до провідних груп чинників які зумовлюють розвиток конкурентоспроможності в професіогенезі виокремлюють зовнішні і внутрішні детермінанти.

До зовнішніх детермінантів можна віднести – макро і мікроекономічні та організаційні чинники, а до внутрішніх – біологічні(вікові), соціальні (умови розвитку), професійні (рівень розвитку, професійна компетентність на підставі знань, навичок, умінь, психологічні (психічні пізнавальні процеси, стани, утворення і властивості). Об'єднання таких провідних чинників в єдиний інтегральний простір розвитку конкурентоспроможності (КСП) інтегрального простору конкурентоспроможності особистості в професіогенезі розширить можливості щодо розв'язання наступних фундаментальних проблем розвитку конкурентоспроможності в професіогенезі таких як: суттєві вивчення змін напрямів і підходів щодо розвитку КСП в професіогенезі особистості завдяки методам психологічного забезпечення, психологічного супроводу кожного з окремих етапів розвитку особистості; спрямованості розвитку самоактуалізації, мотивації, професійної компетенції як основи професійно-психологічного потенціалу особистості в структурі інтегрального простору конкурентоспроможності особистості; з'ясування прогресивного чи деструктивного механізмів КСП в професійному розвитку особистості, як чинників становлення інтегрального простору КСП фахівця.[2, 3, 6, 7, 8]

Інтегральний простір КСП особистості розпочинає свій розвиток від формування професійних інтересів і спрямованості до закінчення активної професійної діяльності. Вікові зміни людини продовж тривалого

періоду онтогенезу виявляються важливими детермінантами КСП фахівця. Враховуючи вікові зміни в житті людини, їх гетерохронність, більшість психологів виокремлюють вікові періоди, які охоплюють певні закінчені процеси розвитку. Так, за основу диференціації в онтогенезі одні психологи обрали психосексуальний розвиток (З. Фрейд), інші – соціально-соціальний розвиток (Е. Еріксон), треті – провідну діяльність (Д. Ельконін), четверті – соціалізацію особистості (Н. Столяренко), п'яті – розвиток людини як суб'єкта праці (Є. Клімов), інші – поєднання біологічного, психічного і духовного розвитку (Л. Карамушка, Б. Лівехуд, С. Максименко та ін.). [2,3,4,6,7]

Суттєве значення в забезпеченні й підтримці ІПКСПО має система безперервної професійно-орієнтованої освіти. У цілому загальний рівень освіти є одним з провідних чинників і передумовою успішного розвитку КСП особистості. [2,4,8]

Аналіз літератури показує, щодо числа провідних чинників розвитку ІПКСПО відноситься також позитивно-мотивована професійна діяльність яка опосередковано зумовлює відношення з економічним, соціально-психологічним і професійним середовищем, взаємодію з оточуючими, що визначає соціальний рівень розвитку особистості. [4,7,8]

Для кожної стадії у професійному становленні особистості ІПКСПО притаманна як правило одна позитивно-мотивована професійна діяльність. Разом з тим, потрібно враховувати вплив інших різнопланових видів діяльності, які визначають повноцінний розвиток особистості та її ІПКСП, це стосуються розвитку таких індивідуально-психологічних характеристик як соціальна активність і комунікабельність в професійних групах, рівень морального розвитку через взаємодію з референтними особами і організаціями. Таким чином, позитивно-мотивована професійна діяльність поряд із соціальною активністю, комунікабельністю, рівнем духовності детермінують психічний та професійний розвиток особистості, що зумовлює формування основних психологічних новоутворень притаманних для кожного вікового періоду і стадії професійного становлення, а також у цілому є детермінантами розвитку ІПКСПО. [1,3,7,8]

Суттєвого значення в структурі детермінант розвитку ІПКСПО набуває активність особистості зокрема, рівні соціально і професійно зумовленої активності такі як: нормативно-задана, адаптивна, надситуативна і зверхнормативна активність. Такі рівні активності спостерігаються на всіх вікових стадіях розвитку, але для кожного професійного періоду виокремлюється переважаючий рівень психологічної активності, що і визначає особливості позитивно-мотивованої професійної діяльності.

За даними Е. Симанюка нормативно задана активність визначає рівень навчально-професійної й професійної освіти, позитивно-мотивованої діяльності; адаптивно-нормативна – активно-одобрену професійну діяльність (репродуктивну); надситуативно-активна, – продуктивну (висококваліфіковану), зверх-нормативну активність – творчий рівень діяльності (останнє немає меж для удосконалення). [8]

Потрібно відмітити, що розвиток особистості в професіогенезі і формування ІПКСП особистості від-

повідно необов'язково супроводжується послідовною зміною періодів і стадій. Це зумовлено психологічними особливостями, впливом зовнішніх і внутрішніх детермінант, але і в межах одного й того ж віку, однієї і тієї ж стадії особистість потерпає якісні зміни, перебудовується мотивація, планування, способи виконання діяльності, самоконтроль, самоактуалізація. [2,4,8]

Взаємодія компонентів, зовнішніх і внутрішніх чинників формування ІПКСПО періодично спричиняє нестійкість, неурівноваженість, нерівномірний психічний розвиток від етапу упорядкованості до невизначеності від загального до індивідуально-орієнтованого. Детермінанти які зумовлюють такі негативні коливання індивідуально-психологічних характеристик КСП стосуються: вікових змін, соціально-економічної ситуації, зростання рівня професійної освіти і кваліфікації працівників, перебудови зміни способів виконання діяльності, а також випадкових ситуаційних співпадінь. [1,2,4,8]

Незначні коливання впливу компонентів КСП які зумовлені випадковими обставинами для особистості, супроводжуються, незадоволеністю собою, перенасиченістю рутинною діяльністю, незадоволеністю роботою, що може стати початком нового рівня розвитку особистості. [7]

Як зазначає М. Корольчук, В. Корольчук, С. Максименко, В. Осьодло, Е. Симанюк, навіть, на перший погляд непомітні для оточуючих і самої особистості події можуть призводити до суттєвих негативних наслідків – руйнування професійної біографії, а в окремих випадках і до надзвичайних наслідків. На розвиток ІПКСПО суттєво впливає такий комплексний чинник як особистісно-професійний потенціал особистості. За поглядами більшості науковців – це новоутворення яке визначає ресурсні можливості професійного розвитку особистості та її здатність до оволодіння і продуктивного здійснення професійних видів діяльності. Аналіз цього феномену з позиції синергічного підходу дає змогу розширити професіогенез як відкриту і неурівноважену систему. [1,3,4,6,8]

Введення в характеристику ІПКСПО поняття особистісно-професійний потенціал зумовлено необхідністю розглядати ще один чинник розвитку особистості – час. Реальна взаємодія зовнішніх і внутрішніх чинників визначає розвиток ІПКСПО в конкретному часі. Звідси можливо стверджувати, що для кожного відрізка часу (вікової адаптації) відіграє конкретний особистісно-професійний потенціал, який з плином часу як можливість і ресурс особистісного розвитку змінюється що відповідно впливає на ресурс формування ІПКСПО. З синергічних позицій потенціал особистості і ІПКСПО розглядається як відкрита система, що означає безперервність цього розвитку. [2,3,4,8]

З аналізу літератури виявляється, що КСП залежить від здатності людини до змін, стратегії перебування особистісних домагань, спрямування. Виходячи з вимог що пред'явлено до молодого спеціаліста на рівні адаптаційного входження в діяльність без усілякого сумніву відрізняються від структури КСП особистості професіонала. [1,5,7,8]

Відомо, що психологічні механізми реалізації конкретної діяльності на репродуктивному і творчому рівнях настільки відрізняються що їх можна віднести

до різних типів діяльності, тобто перехід від одного рівня виконуваної діяльності до іншого більш високий супроводжується перебудовою особистості.

Серед різноманіття детермінант що впливають на професіонала та ІПКСПО А. Маркова виокремлює такі як: адекватна самооцінка, готовність до диференційованої оцінки свого рівня професіоналізму, уявлення людини про професію, критерії особистості оцінки самої професії, професіоналізму в ній та критерії професіонала, ідентифікація себе та рівень соціальної активності особистості. [1,2,3,7,8]

На підставі узагальнення амбівалентних тенденцій щодо детермінант розвитку ІПКСПО нами виокремлено зовнішні та внутрішні детермінанти які впливають на становлення професіонала: на індивідуально-психологічному, соціальному, організаційному, професійному рівнях.

До зовнішніх детермінант умовно ми віднесли:

- розбіжність між посиленням конкурентності на ринку праці, безробіттям та умінням людей робити самостійний вибір у професійній сфері, бути готовим до помилок, уміння запропонувати себе як професіонала, показати свою цінність на ринку праці;
- неузгодженість розвитку різноманітність видів компетентностей (особистісних, індивідуальних, спеціальних, професійних);
- неспівпадіння предметних, соціальних еталонів норм праці з індивідуальними властивостями і критеріями;
- протиріччя між результатом і процесом праці, тобто, об'єктивного результату і його психологічної ціни.

З блоку соціально-психологічних детермінант ми виокремлюємо такі як:

- когнітивний дисонанс як протиріччя індивідуальних домагань і об'єктивної самооцінки;
- протиріччя між саморозвитком і процесом самозбереження в професії;
- розбалансованість темпів розвитку у окремих працівників мотиваційної та операціональної сфер професійної діяльності;
- різноманітний рівень і ступінь вираженості розвитку цілеспрямованості і компенсації у різних людей, а також у однієї людини на різних етапах розвитку;
- протиріччя в свідомості людини між конкретною спрямованістю вузівської спеціальності і потребою бути універсалом;
- неузгодженість ціннісного відношення до себе в праці і праці у собі;
- некваліфіковане виконання професійної діяльності деякими спеціалістами і установами, що призводить до протиріччя із запитамі суспільства;
- неспівпадіння проявів у однієї і тієї ж людини, психічних властивостей в професійній і в непрофесійній сферах;
- нерівномірність оволодіння окремими діями і цілісними структурами професійної діяльності.

Узагальнюючи критерії професіоналізму, як детермінант розвитку ІПКСП виокремлено такі компоненти як: професійна спрямованість особистості, внутрішній локус контроль спрямований на пошук причин успіхів чи недоліків у собі, або ж в своїй професії; усвідомлення адекватної самооцінки в повному

обсязі своїх рис і ознак з професіогенезом; розвиток професійної свідомості; цілісне сприйняття себе як майбутнього професіонала, саморозвиток себе засобами професії, самоудосконалення і самоконкуренція необхідних якостей.

Індивідуальна “межа” розвитку працівника в організації, що залежить від системи кадрового менеджменту, підвищення кваліфікації, незадоволення професіонала і, як наслідок, психологічна перенасиченість праці, що залежить від неузгодженості функціональних обов'язків діяльності, виконавчих чи управлінських ланок.

Внутрішні детермінанти ІПКСП які виявляються індивідуально-психологічними особливостями фахівця та особливостями в професійній взаємодії, зумовлено такими чинниками, що включають:

- рівень мотивації, професійну спрямованість особистості;
- відповідність професійно-важливих якостей і вибог професії до особистості;
- адекватність-неадекватність рівня очікування від професії, оточення особливо, на стадії адаптаційного входження в самостійне професійне життя;
- рівень емоційно-вольового напруження, особливо, у разі акцентуації негативних емоцій, що може призвести до проявів незадоволеності своєю професією, результатами і процесом праці;
- рівень професійної активності, який на стадії професіоналізму може змінюватись і у разі його зниження виникають умови для стагнації в професійному розвитку;
- зниження рівня інтелектуальної віддачі, у разі особливостей нормативної діяльності, коли інтелектуальні здібності, які не використовуються поступово можуть згасати;
- професійні акцентуації деяких рис характеру в тому числі професійно-важливих якостей, що може мати амбівалентний наслідок;
- адекватне використання різних форм психологічного захисту, що дає можливість з одного боку – знати нервово-психічну напругу (раціональна проєкція, ідентифікація, відчуження), а з іншого – оточення це може сприймати як байдужість, зверхність до конкретних проблем організації. [2,4,6,7]

Окрім того є певні особливості детермінант, які негативно впливають на КСП особистості в період соціально-психологічного старіння, що супроводжується ослабленням інтелектуальності, негативними проявами емоційно, вольової та мотиваційної сфер, повсякденною потребою в одобрені; в період морально-етичного старіння виявляються прояви моральності повчання, скептичного відношення до молоді й усього нового, перебільшення заслуг свого покоління; і в період професійного старіння – неприйняттям нововведень, критика інновацій, що призводить до зниження темпу і ефективності виконання професійних функцій. [1,4,6,8]

Висновки. Аналіз вітчизняних наукових джерел дає змогу на теоретичному рівні визначити основні групи чинників, які детермінують інтегральний простір конкурентоспроможності особистості. У цьому напрямі, в першу чергу, виокремлено зовнішні об'єктивні чинники, які зумовлені макро- і мікро-

економічними проблемами, соціально-економічною ситуацією, інформаційним та матеріально-технічним рівнем, а також зовнішні організаційного змісту – об'єкт-суб'єктні які зумовлені системою і організацією професійного процесу, якістю управління професіоналізмом іміджем керівників та професії; певними стереотипами професійної поведінки в організації. Це з одного боку – сприяє стабільності, навіть, формуванню індивідуального стилю діяльності, а з іншого – можуть заважати розвитку. В контексті мети і завдань дослідження нами введено поняття інтегрального простору конкурентоспроможності фахівця в процесі професійного розвитку, що дало змогу об'єднати різнобічні його рушійні сили – зовнішні і внутрішні детермінанти: психологічні, біологічні, соціальні, організаційні, економічні, професійні компоненти розвитку конкурентоспроможності, які взаємодіють у часі та зумовлюють рівень інтегрального простору конкурентоспроможності фахівця. Змістовне тлумачення терміну “простір” традиційно використовується в природничих науках, а в гуманітарних дослідженнях “простір” розглядається як суб'єкт-

об'єктна взаємодія природи, суспільства і людини або ж як духовної складової життя людини.

Авторське визначення інтегрального простору конкурентоспроможності фахівця розглядається як функціональне, динамічне утворення активної суб'єкт-об'єктної взаємодії природи-суспільства-людини, що визначає ресурсні можливості людини у розвитку, завдяки впливу зовнішніх і внутрішніх детермінант, вікових і професійних характеристик, які на кожному етапі професіогенезу під впливом таких рушійних сил як самоорганізація та самоактуалізація, призводить до подальшої самомотивації, оновлення цілей і мети, нових соціально-професійних, духовних цінностей, подальшого саморозвитку особистості в професійному зростанні.

Поняття інтегрального простору конкурентоспроможності фахівця в процесі професійного розвитку дає змогу об'єднати різнобічні його рушійні сили – зовнішні та внутрішні детермінанти, біологічні, природні, соціальні, організаційні, економічні, професійні компоненти які взаємодіють в часі та зумовлюють його рівень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеер, Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности / Зеер, Э. Ф., Сыманюк Э. Э. // Психологический журнал. – 1997. – Т.18. – №6. – С. 35 – 44
2. Карамушка, Л. М. Мотивація підприємницької діяльності / Л. М. Карамушка, Н. Ю. Худякова. – Київ-Львів: «Сполом», 2011. – 206 с.
3. Корольчук, М. С. Проблеми методології професійного психологічного відбору фахівців /М. С. Корольчук // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць – К. : НУОУ, 2012. – Вип. (23). – 281 с.
4. Корольчук, М. С. Психофізіологія діяльності: [підручник] / М. С. Корольчук – [3-те вид.]. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2013. – 400 с.
5. Макаренко, М. В. Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між
- людьми / М. В. Макаренко ; Ін-т фізіології ім. О. Богомольця НАН України ; Наук.-дослід. центр гуманітар. проблем Збройних Сил України. – К. : 2006. – 395 с.
6. Максименко, С. Д. Експериментальна психологія: [підручник] / С. Д. Максименко, Е. Л. Носенко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 360 с.
7. Савчин, М. Духовний потенціал людини / М.В. Савчин. – Вид. 2-ге, пер., доп. – Івано-Франківськ : Місток НВ, 2013. – 508 с.
8. Сыманюк, Э. Э. Психологические барьеры профессионального развития личности. Практико-ориентированная монография. /Э.Э. Сыманюк под ред. Э.Ф. Зеера. – М. : московский психолого-социальный институт, 2005. – 252 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Zeer, E. F. Kryzysy profesjonalnogo stanovlenija lychnosti / Zeer, E. F., Symanjuk E. E. // Psychologycheskyj zhurnal. – 1997. – T.18. – №6. – P. 35 – 44
2. Karamushka, L. M. Motyvacija pidpryjemnyckoi dijalnosti / L. M. Karamushka, N. Ju. Hudjakova. – Kyiv-Lviv: «Spolom», 2011. – 206 p.
3. Korolchuk, M. S. Problemy metodologii' profesijnogo psyhologichnogo vidboru fahivciv /M. S. Korolchuk // Visnyk Nacionalnogo universytetu oborony Ukrainy. Zb-k nauk. prac – K. : NUOU, 2012. – Is. (23). – 281 p.
4. Korolchuk, M. S. Psyhofiziologija dijalnosti: [text-book] / M. S. Korol'chuk – [3-d.ad]. – K. : Elga, Nika-Centr, 2013. – 400 p.
5. Makarenko, M. V. Osnovy profesijnogo vidboru vijskovykh specialistiv ta metodyky vyvchennja indyvidualnykh psyhofiziologichnykh vidminnostej mizh ljud'my / M. V. Makarenko ; In-t fiziologii im. O. Bogomolcja NAN Ukrainy ; Nauk.-doslid. centr gumanitar. problem Zbrojnyh Syl Ukrainy. – K. : 2006. – 395 p.
6. Maksymenko, S. D. Eksperymental'na psyhologija: [text-book] / S. D. Maksymenko, E. L. Nosenko. – K. : Centr uchbovoi literatury, 2013. – 360 p.
7. Savchyn, M. Duhovnyj potencial ljudyny / M.V. Savchyn. – Ad.. 2. – Ivano-Frankivsk : Mistok NV, 2013. – 508 p.
8. Symanjuk, E. E. Psyhologycheskye baryery profesjonalnogo razvytija lychnosti. Praktyko-oryentyrovannja monografija. /E.E. Symanjuk red. E.F. Zeera. – M. : moskovskij psyhologo-socjalnyj ynstitut, 2005. – 252 p.

Determinants of competitiveness development in professional genesis personality

Korolchuk M. S., Zhovner V.Y.

Abstract. The article presents an analysis of national scientific sources that give possibility to define theoretically the main groups of factors that determine personal integrated space of competitiveness. In this area we primarily isolate the objective external factors that are caused by-makro and microeconomic issues, socio-economic situation, information and logistical level and external factors of organizational content -that are object-subject are caused by system and organization of professional process, management quality, professionalism, profession and leader image; certain stereotypes of professional conduct in organization.

The authors define the integrated competitiveness professional space as a functional, dynamic formation of an active subject-object interaction between nature, society and man that determines human resource capabilities in development, due to the influence of external and internal determinants, age and professional characteristics that at each stage of professional genesis are influenced by

such driving forces as self-organization and self-actualization that leads to further self-motivation, updating objectives and goals, new social, occupational, spiritual values, further self-identification in professional growth.

Keywords: *determinants, development, competitiveness, professional genesis, personality.*

Детерминанты развития конкурентоспособности в професиогенезе личности

Н. С. Корольчук, В. Ю. Жовнер

Аннотация. В статье представлены результаты анализа отечественных научных источников, что позволяет теоретически определить основные группы факторов, которые детерминируют интегральное пространство конкурентоспособности личности. В этом направлении, в первую очередь, выделены внешние объективные факторы, обусловленные -макро и микроэкономических проблемами, социально-экономической ситуацией, информационным и материально-техническим уровнем, а также внешние факторы организационного содержания - объект-субъектные, которые обусловлены системой и организацией профессионального процесса, качеством управления, профессионализмом, имиджем руководителя и профессии; определенными стереотипами профессионального поведения в организации.

Авторы определяют интегральное пространство конкурентоспособности специалиста как функциональное, динамическое образование активного субъект-объектного взаимодействия природы-общества-человека, что определяет ресурсные возможности личности в развитии, благодаря влиянию внешних и внутренних детерминант, возрастных и профессиональных характеристик, которые на каждом этапе професиогенеза, под влиянием таких движущих сил как самоорганизация и самореализация, приводят к дальнейшей самомотивации, обновлению целей и новых социально-профессиональных, духовных ценностей, дальнейшему саморазвитию личности в профессиональном росте.

Ключевые слова: *детерминанты, развитие, конкурентоспособность, професиогенез, личность.*